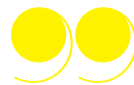

جمهوری آذربایجان و ترکیه با عقب راندن ارمنستان از قره‌باغ و ایجاد کریدوری با منطقه نخجوان به دنبال تکمیل کریدور لاجورد با محوریت کشورهای ترک‌زبان هستند

تقابل ایران و آذربایجان بر سر تغییرات جغرافیایی و منطقه‌ای

بخش مهمی از لفاظی‌های علی‌اف علیه تهران و تأکید بر حقوق ترک‌زبان‌ها در منطقه را می‌توان در این جنگ جغرافیایی چند بعدی در نظر گرفت. علی‌اف تلاش می‌کند علاوه بر تحکیم همکاری‌های خود با ترکیه به گونه‌ای از پتانسیل شکاف‌های قومی در ایران برای تأثیرگذاری بر واکنش ایران به هر گونه تغییر ژئوپلیتیکی استفاده کند. علاوه بر این همکاری امنیتی رژیم علی‌اف با رژیم صهیونیستی بخش دیگری از اقدامات باکو برای مقابله با تلاش تهران برای حفظ وضعیت جاری در منطقه است. برخی حوادث امنیتی در طول سال‌های گذشته نیز نشان می‌دهد که تا چه اندازه همکاری آذربایجان و رژیم صهیونیستی برای تأثیرگذاری بر ایران قوی بوده است.

اتفاقاتی همچون پرواز پهپادهای ناشناس برای شناسایی یا به احتمال زیاد حملات تروریستی به زیرساخت‌های جدی کشورمان که در اغلب موارد نیز ناکام بوده، البته ایران با تمام قدرت تلاش کرده تا در چهارچوب حس همجواری و همکاری‌های دوطرفه از هرگونه تشدید تنش‌ها بپرهیزد. حتی در جریان درگیری‌های سال ۲۰۲۰ ایران بر آزادسازی تمام مناطق اشغالی قره‌باغ از سوی ارمنستان تأکید کرده است. با این حال طرف مقابل بیشتر رویکرد تهدیدی علیه ایران در پیش گرفته. رژیم علی‌اف علاوه بر همکاری با رژیم صهیونیستی و ترکیه تلاش می‌کند تا هرگونه ظرفیت دینی را در داخل جمهوری آذربایجان سرکوب کند. تلاش برای ایجاد محدودیت بر فعالیت‌های شیعیان در آذربایجان و همچنین دستگیری شخصیت‌های برجسته را می‌توان در همین چهارچوب تحلیل کرد.

امریکا و منافع آن در قره‌باغ

در این میان امریکایی‌ها هم به دنبال برداشتن سهم خود از این بحران بزرگ هستند. دولت امریکا در چهارچوب همکاری با سازمان امنیت و همکاری اروپا تلاش می‌کند از بحران‌های موجود در قفقاز جنوبی مانند قره‌باغ، اوستیای جنوبی و آبخازیا در گرجستان استفاده کند و بهانه‌ای برای حضور در منطقه داشته باشد. البته اجرای این سیاست با مخالفت شدید روسیه روبه‌رو بوده است.

امریکا از سال ۲۰۰۳ توانست از طریق به قدرت رساندن ساکاشویلی در گرجستان نفوذ خود را در منطقه قفقاز جنوبی گسترش دهد. همچنین با مشارکت در پروژه‌های نفت و گاز آذربایجان حضور اقتصادی خود از همان سال‌های ابتدایی فروپاشی شوروی در منطقه گسترش داد. حضور امریکا در جمهوری آذربایجان به صورت تدریجی پیشرفت کرده. امریکا با طرف آذربایجانی بویژه از طریق مناسباتی که اسرائیل با آذربایجان برقرار کرده رابطه خود را گسترش داد.

از سال ۲۰۱۸ هم با به قدرت رسیدن آقای پاشینیان در ارمنستان این حضور به ارمنستان نیز گسترش یافته است. امریکا در ۳۰ سال گذشته، از زمان برقراری آتش‌بس، تمایل چندانی به حل قضیه قره‌باغ نداشت زیرا ادامه همین حالت نه جنگ و نه صلح زمینه مساعدی برای حضور امریکا فراهم می‌ساخت. در این سال‌ها امریکا سعی کرده با نفوذ در حیط خلوت روسیه و نیز در همسایگی شمال ایران، در منطقه حضور و بروز بیشتری داشته باشد. سفر نانسی پلوسی به ارمنستان را می‌توان در همین چهارچوب تحلیل کرد و اینکه امریکایی‌ها به دنبال این هستند تا به نوعی باج خود را از کریدور لاجورد بگیرند.

پشت صحنه حاشیه‌سازی‌های آذربایجان در منطقه چیست؟

بازی با آتش در مسیر کریدورها

علی اف، رئیس جمهور آذربایجان در کنار یک هواپیمای بدون سرنشین مهمات سرگردان هاروپ ساخت اسرائیل در اکتبر ۲۰۲۱

محدود باقی خواهد ماند و همین نکته به خوبی نشان‌دهنده حساسیت ایران روی منطقه «زنگزور» به عنوان نکته کلیدی این دعوای راهبردی است.

علاوه بر ترکیه و آذربایجان تمام رقبای کلیدی ایران در منطقه نیز از شکل‌گیری این کریدور مهم و حذف ایران از مسیر زمینی چین به اروپا حمایت خواهند کرد. حمایت گسترده رژیم صهیونیستی از رژیم علی‌اف دقیقاً در همین راستا قابل تعریف است.

در طول سال‌های گذشته رژیم صهیونیستی به همراه ترکیه از مهم‌ترین تأمین‌کنندگان تسلیحات تهاجمی برای جمهوری آذربایجان است. در جریان نبردهای سال ۲۰۲۰ پهپادهای تهاجمی ترکیه که در خدمت ارتش آذربایجان قرار داشتند نقش مهمی در انهدام نیروهای ارمنی

شوروی امکان بروز و ظهور را پیدا نکرد اما با پایان جنگ سرد و آغاز زوال شوروی، درگیری آغاز شد.

نقطه شروع جنگ قره‌باغ بعد از فروپاشی شوروی را می‌توان سال ۱۹۸۸ در نظر گرفت؛ روندی که بعد از استقلال رسمی آذربایجان و ارمنستان در سال ۱۹۹۱ به جنگی خانمانسوز منتهی شد که بیش از ۵۰ هزار قربانی گرفت. تشدید بحران در این منطقه حیاتی و در کنار آن ضرورت امن کردن کریدورهای ارتباطی برای انتقال نفت میادین باکو به بازارهای بین‌المللی سبب شد تا تلاش‌های گسترده‌ای برای پایان دادن به این درگیری‌ها از سال ۱۹۹۴ آغاز شود. بعد از چندین دور مذاکره و اختلاف‌نظرهای فراوان، بالاخره پس از گفت‌وگوهای بین حیدرعلی‌اف و یلتسین، رؤسای جمهوری وقت آذربایجان و روسیه، سرانجام در هجدهم اردیبهشت ۱۳۷۳ (هشتم ماه مه سال ۱۹۹۴) موافقتنامه آتش‌بس تحت عنوان «پروتکل بیشکک» بین طرفین درگیری به امضا رسید و در ۲۲ اردیبهشت همان سال رسمیت یافت و عملیات‌های نظامی از این روز در خطوط جبهه‌ها متوقف شد.

از آن زمان تاکنون نوعی توازن قوا مبنی بر حمایت ترکیه از آذربایجان و در مقابل حمایت روسیه از ارمنستان در منطقه شکل گرفته بود که از وقوع مجدد درگیری در منطقه جلوگیری می‌کرد. با این حال به نظر می‌رسد که این توازن قوا به قدری تضعیف شده که دیگر توان جلوگیری از درگیری‌های منطقه‌ای ندارد. عواملی که ریشه در تغییرات کلیدی‌تر در ساختار منطقه‌ای و جهانی دارد.

شاید مهم‌ترین عامل در برهم خوردن توازن دوطرفه در منطقه قره‌باغ و آغاز دوباره درگیری‌ها در این منطقه ایجاد کریدورهای جدید منطقه‌ای و بین‌المللی بین آسیا و اروپا است؛ روندی که از سال ۲۰۱۲ و با تصمیم

مهدی پورفاز

مهدی پورفاز خبرنگار

منطقه قفقاز و بخصوص قره‌باغ که در زبان ترکی «باغ سیاه» معنی می‌دهد، سال‌هاست که با درگیری‌های مرزی و بحران‌های امنیتی دست به گریبان است. اوج گرفتن این بحران بعد از نبرد ۴۴ روزه «نارگونو - قره‌باغ» در سال ۲۰۲۰ چشم‌اندازهای جدیدی را در این منطقه مهم و حیاتی ایجاد و بازیگران مطرح منطقه‌ای و جهانی را وادار به تغییر رویکردها و نقش‌آفرینی گسترده‌تر در این نقطه راهبردی کرده است.

طبیعی است که فهم حرکت این بازیگران و چینش این صفحه شطرنج نیاز به درک عواملی دارد که باعث این تغییرات گسترده در توازن قوا بین طرف‌های درگیر شده است و سرنوشت این منطقه و تغییرات در چنین قدرتی می‌تواند تأثیری جدی بر منافع ملی کشورمان داشته باشد.

از توصیه سیسیانف تا نبرد در قره‌باغ

شکل‌گیری ترکیب کنونی جمعیتی در منطقه قفقاز بخصوص منطقه قره‌باغ ریشه در تغییرات کلان حاکمیتی بعد از جنگ‌های ایران و روسیه در این منطقه دارد. بعد از الحاق مناطق وسیعی از قفقاز به امپراطوری تزاری روسیه در ابتدای قرن نوزدهم بر اساس دو معاهده گلستان و ترکمنچای، دولت تزاری بر اساس توصیه راهبردی ژنرال «سیسیانف» فرمانده نیروهای فاتح روسی در این منطقه شروع به اسکان جمعیت مسیحی کرد.

بسیاری از ارمنی‌های مهاجر از امپراطوری عثمانی و ایران در این منطقه ساکن شدند. بعد از سرنگونی حکومت تزارها در روسیه و استقرار اتحاد جماهیر شوروی، منطقه قره‌باغ به‌عنوان یک منطقه خودمختار به رسمیت شناخته شد. در تمام دوران استقرار حاکمیت شوروی اختلاف‌های دو جمهوری سوسیالیستی آذربایجان و

کریدوری که به دنبال حذف ایران از مسیر آسیا به اروپا است

طبیعی است که این کریدور که به نام کریدور تورانی معروف است باید درست از روی دسترسی ایران به گرجستان و قفقاز رد شود و در این صورت مسیر زمینی اتصال ایران به روسیه تنها به کشورهای آسیای میانه

ایران و تصمیمات حساس پیش‌رو

جمهوری اسلامی ایران در منطقه قره‌باغ با موضوعی جدی و پرتنش روبه‌رو است. با وجود اینکه زیرساخت‌های تنش در این منطقه ماهیتی اقتصادی دارند اما مدت‌هاست که این روند حالتی امنیتی به خود گرفته است. طرف مقابل به دنبال ایجاد نوعی کریدور راهبردی برای حذف ایران از مسیر اصلی اتصال اروپا به ایران است. طبیعی است که در این شرایط هوشیاری و استفاده از تمام ارتباطات اقتصادی و سیاسی برای حضور در این بازی بزرگ ضروری است. گسترش ارتباطات ایران با ارمنستان و در عین حال حفظ فشار هوشمندانه بر آذربایجان می‌تواند بخشی از این مسیر باشد. هر قدم اشتباه در این مسیر می‌تواند منجر به صدمات جدی راهبردی برای تمام کشور شود. همان گونه که در گذشته نیز این گونه بوده است.

کریدوری که دنبال ایجاد آن است باید از روی دسترسی ایران به گرجستان و قفقاز رد شود و در این صورت مسیر زمینی اتصال ایران به روسیه تنها به کشورهای آسیای میانه محدود باقی خواهد ماند. موضوعی که به علت محدود کردن دسترسی کشورمان، مورد حمایت و تشویق رژیم صهیونیستی است